

Dan Turèlls öden och äventyr på Grönland – del II

Att möta en ren själs ögon

■ Det jättelika oregleriga landet med det pyttelilla folket – det är Grönlands paradox. En kultur som är så isolerad att den har svårt att dra jämt med någon – undantaget de andra arktiska samhällena, i Kanada, i Alaska, och så vidare, vilka den närmar sig mer och mer. Något som är lika logiskt som oundvikligt.

Därför är det föga förvånande att Grönland har sagt adjö till EG. Köper EG kanske någon sällever?

Det enda man verkar ha gemensamt kulturellt med Europa är videovägen. Jag tvivlar uppriktigt på om man någonstans i Danmark ser så mycket video som man gör på Grönland.

Inte underligt. Vad i helvete skulle man annars företa sig, när man har arbetat och ätit?

Man kan gå ut, naturligtvis. Men vart? I Nuuk finns möjligheternas höjdpunkt på Grönland – hela tre restauranger. Om man är ute efter att slå runt är dessa restauranger kapabla att leverera drinkar under fem små timmar, från ca cirka 18.00 till cirka 23.00-23.30. Tack för i kväll, på återseende i morgon.

Inte sedan er utsände turnerade i Finland har han njutit av så många lättöl.

■ REN PANIK

Facit av denna restriktiva politik är – som på så många andra ställen i världen – ren panik. Det är som att se de svenska caféerna: På slaget då etablissemang öppnar kommer de första tio. En kvart senare är lokalen sprängfull. Kl 22.00 är den en kokande kakafoni av rop, skrik, slagsmål, gräl och förberedande samlag.

Och på slaget kl 23.00 köper en stor del av publiken med sig ett halvt tjog öl i en plastpåse – 24 kronor styck – och fortsätter festen hemma.

Jag har bara sett något liknande i Reykjavik. Och med liknande menar jag: Med samma glädjeflösa förutsägbarhet.

Omsättningen är å andra sidan så enorm att den på ett ordinarie värds hus kan svinga sig upp mot sina modiga 100 000 kronor en bra kväll. En servitör jag talade med på Nuuks centrala värds hus – Kristinemut, "Muttén" för sina vänner – sa att han numera inte längre talade omsättning med sina danska kolleger under semestererna. De trodde alltid att han ljög.

Men det tror man inte, om man bara en enda gång har promenerat längs gatorna i Nuuk en helt vanlig vardagskväll. Där råder samma stämning som på sin tid rådde i Nyhavn när sjömännen hade gått i land, eller i Ringkøbing när fiskarna... Bara med den skillnaden att här råder den varje dag.

■ SKOJIGA KVINNOR

De grönländska kvinnorna – i varje fall de som går ut på natten – ursäktat mig, men natthiv är nu en gång för alla mer jag än kajaksiglatser – är skojiga i sammanhanget. Jag tror aldrig att jag har upplevt maken. De är tillgängliga, men inte på det traditionella fnaskstättet. De är bara spontana, lika spontana som babysalar. De vill ha en kyss, och om de får den och tycker om den frågar de bara om du vill följa med hem. I förhållande till Cafe Victoria Informations-läsande kvinnliga gäster är de förbluffande ur-kvinnor.

Självljukt motvaras detta av, att mannen är ur-män, och därav följer de – enligt många mening – abnormt höga talen i brottsstatistiken på Grönland.

18 mord på ett år – 1984 – i ett land med en befolkning på en procent av den danska kan låta väsningslöst. Men det centrala i den grönländska statistiken – underströk polischefen i Nuuk – är att alla brott är affekt-brott – vad man skulle kunna kalla "privata mord". Mannen och hustrun råkar i luven på varandra, han slår ihjäl henne – och dödar oftast därefter sig själv. Jämför till exempel de 18 mordet med att det under samma år begicks 56 självmord. "Lägenhetsbråk", som det heter i Sverige, är vardag. Organiserad brottslighet är

RESUMÉ: Detta har hänt – köpenhamnaren och författaren Dan Turèll som – delvis – vuxit upp på Grönland sätter sig 30 år efteråt på grönländsflyget tillsammans med sin familj. Han färdas genom tid och rum och landar över Regnbågen. Läs nu den spännande fortsättningen!

Flickmumien från Qilakitsoq. "Se på henne. Se tre gånger, och ni ser hela Grönland i ögonen"

en sällsynthet. Det finns inte någon maffia på Grönland. Där finns bara "den enskilde" som inte klarar det länge.

■ SVÅRT ATT NÅ VIDARE

Låter det ändå sammantaget som om de vore för mycket av för många, så tänk på hur mycket det är att klara. Hur svårt det, till exempel, är för en intelligens att nå vidare när hela huvudstadens samlade utbildningsuniversum är begränsat till tre skolor, ett seminarium, ett HF och en konstskola med ett ensiffrigt antal elever.

Som en grönländare, sångaren Karl Johan Lyberth (Juaaka), sa: "Mödrarna grät alltid när de sände bort oss..."

Men de visste att de var tvungna att göra det. Precis som till exempel de maltesiska föräldrarna vet att de måste sända sina mest begåvade barn till Rom eller London – om de ska ha någon chans att nå vidare.

Så på det sättet är det klart att Grönland står lite osäkert på benen. Samtidigt som man håller stånd vid "Braettet" i Nuuk, den gamla handelsplatsen där fångstmännen (bokstavigt talat) flår sälarna medan ni väntar, ser man tidens hotande tecken på token som kastar sig mellan Danmark, USA och isbergen.

Inte ens en tidning har man. Ett försök förra året strandade efter en månad, slut. Man har bara ett par veckoblad, och de är båda – politiskt som kulturellt – så hövliga att de vid en jämförelse skulle få Berlingeren att påminna om Ekstra Bladet. Där förekommer ingen debatt, inga kontroverser.

■ EN BOK PER VECKA

Och den årliga bokproduktionen på grönländska – för att nu mäta från ett annat hörn – ligger på 50 små volymer, fördelade på all litteratur, grönländska som översatt. Mindre än en per vecka.

Medan videoväldet rullar. Det är samma mediakrig som pågår i alla små språkområden: Travolta mot tupilakken, den eskimåiska själen. Hur många grönländare kommer över-

huvudet att tala grönländska, eller bara vara intresserade av det, om tjugo, om femtio år?

Det är sådana saker man inte kan låta bli att spekulera över när man seglar längs – eller flyger över – alla dessa Ghoset Towns, de övergivna byarna som – precis som släktingarna i USA – berättar om tidens gång.

Eller när man ser, att någon har satsat stor upptäckningsrikedom och åtskillig möda på att sprutmåla "Fuck You" tvärs över en otillgänglig klippvägg inte långt från det ställe där Hans Egede på sin tid grundla en koloni.

Eller när man hör det lokala hotellets jammerrömmad med rytmbox vråka på timme efter timme – redan helt inkörd på schlagerfestivalmelodierna från förra veckan.

■ PAGGAK

Det finns ett vackert grönländskt uttryck, Paggak, som närmast kan översättas med: Heligt raseri, gåvo-raseri. (Hinduerna har ett liknande begrepp). Det betyder att man blir så lycklig över ett eller annat – ett nyfött barn, ett nytt jobb, en förälskelse, en omsider fångad val, själva Solen – att man känner en längtan efter att få glädja andra, genast! – kasta hundralappar ut i luften, bjuda på omgångar, ge smälkyssar.

Grönländarna är bra på paggak, också gentemot främlingar. De är öppna, och onda tungor skulle säga att det har de förlorat mycket på. Deras vänlighet är av den sällsynta sort som är självklar – också i dag, och trots all kolonialism och alla gamla groll och gräl.

Med all respekt för isbergen – men det är en lika stor upplevelse att möta den mänskliga naturen hos detta för oss danskar på en gång så nära och så fjärran folk.

Jag kan inte illustrera detta bättre än med vad som borde vara en grönländsk ikon: Bilden här intill flickmumien från Qilakitsoq. Hon var ungefär ett halvår när hon grävdes ner för cirka 500 år sedan. I

dag ligger hon på Landsmuseet i Nuuk.

Min fru sa: "Det är ju Ren Sjal".

Se på henne. Se tre gånger, och ni ser hela Grönland i ögonen.

Kanske till och med Grönlands framtid. Hon ser i alla fall ut som om hon, det lilla livet, har varit Över Regnbågen åtskilliga gånger.

Hon hade ännu inte hittats, den gången jag var barn på Grönland.

■ SPÖKSTÄDER

Så mycket har ändrat sig sedan dess. De kryolithbrott jag mindes hade först stängts och förvandlats till halva spökstäder. Så hade de öppnats på nytt. Nu grävde man efter de rester som man den gången hade kasserat. Avfallskryoliten hade blivit respektabel och ärbär. Tiderna förändras, men fabrikation av vapen är uppenbarligen ett evigt krav – om så materialet ska hämtas upp från själva Grönlands underjord.

Det fanns inte Arctic TV på den tiden, det fanns inte något Dash-7-flyg som man bara antrände från Ilulissat (Jakobshavn) till US-basen i Søndre Strømfjord. Inga scanners, ekolod – alla de där elektroniska grejerna som jag inte ens kan namnet på. Man reste tolv timmar med en båt, inte en halv med ett flygplan.

■ TREDJE GRÖNLAND

Min unge kommer kanske att möta ett tredje Grönland, ett som jag inte ens vågar sia om. Kanske kommer hon en dag – till exempel om 30 år, om nu världen består – att få lust att resa tillbaka Över Regnbågen för att – som jag – hitta något av sitt förlutna och skuggan av en gammal Nallegary i

"the land that I heard of once in a lullaby..."

DAN TURÈLL

FOTNOT: Första avsnittet av Dan Turèlls öden och äventyr på Grönland publicerades på Kvällspostens kultursida i går.